

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

موسسه آموزش عالی آل طه
(غیردولتی - غیرانتفاعی)

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد فقه و حقوق جزا

عنوان:

بررسی تروریسم سایبری در نظام حقوقی ایران و فقه امامیه

استاد راهنما:

دکتر امیرمحمد پرهام فر

نگارنده:

مرضیه سلیم خانی

بهمن ماه ۱۳۹۶

بسمه تعالی
 دانشکده: علوم انسانی
 گروه آموزشی: حقوق
 گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیأت داوران پایان نامه کارشناسی ارشد خانم مرضیه سلیم خانی به شماره دانشجویی ۹۴۱۴۲۰۰۷

در رشته فقه و حقوق جزا

با عنوان: بررسی تطبیقی رویه‌های سوابق در نظام حقوقی ایران و فقه امامیه را در تاریخ ۹۶/۱۱/۲۵

با نمره نهایی:

به عدد	۲۹
به حروف	نوزده و ۲

و درجه ارزیابی نمود.

ردیف	مشخصات هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما	دکتر امیرمحمد پرهام فر			
۲	استاد راهنمای دوم				
۳	استاد مشاور				
۴	استاد داور اول	دکتر حامد رحمانیان			
۵	استاد داور دوم	دکتر حسین معینی	استاد		
۶	نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر مالک رحمتی			

* تذکر: این برگه پس از تکمیل هیأت داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد.

* این صورتجلسه بدون مهر آموزش اعتبار ندارد و قابل ترجمه و استناد نیست.

فرم شماره ۶

تقدیم به :

پدر و مادر عزیز تر از جانم که همواره

من را در تمامی مراحل زندگی همراهی کردند.

و

تقدیم به معلمانم در طول دوران تحصیل، از دبستان تا دانشگاه:

که موقعیت کنونی خود را به عنوان یک دانشجوی حقوق مدیون تلاش ها و راهنمایی های

ایشانم.

د

چکیده:

فضای سایبر یک گستره بدون مرز و غیر ملموس است که چون دارای یک محیط خاموش و منفعل می باشد خلوتگاه مناسبی برای مرتکبین جرایم مختلف و حتی تروریست ها محسوب می شود. جرم تروریسم سایبری از جمله جرایمی است که در این فضا رخ می دهد. در این تحقیق سعی بر این شد تا در فصل اول به تعاریف تروریسم و فضای سایبر و برخی جرایم از قبیل محاربه و افساد فی الارض پرداخته شود و در فصل دوم به تحلیل حقوقی تروریسم سایبری بپردازیم. یافته های این پژوهش حاکی از آن است که این جرایم ماهیتی متفاوت از نوع سنتی آن دارد و به دلیل تفاوت های موجود، مجرمین این جرایم را نمی توان تحت عناوین مجرمانه محاربه یا افساد فی الارض و سایر جرایم محکوم نمود. تنها قانونی که می توان به آن در رابطه با تروریسم سایبری استناد نمود و مجرمین این اعمال ارتكابی را مجازات کرد قانون جرایم رایانه ای می باشد که این مجازاتها، همان مجازاتهای متداول حقوق جزای کلاسیک همچون حبس و جزای نقدی است. خسارات حاصل از این جرم بسیار گسترده می باشد و مجازاتهای تعیین شده نه تنها کافی نیست، حتی در مواردی نامناسب و قابل نقد به نظر می رسد. از طرفی مرتکبین این جرایم ممکن است از سوی دولت هایی که به این علوم دسترسی دارند، در راه اهداف راهبردی دیگر ملت های جهان به کار گرفته شود که موجبات تهدید های فزاینده ای را در عرصه بین المللی فراهم کرده است، بنابراین لزوم اتحاد کشورها برای دست یابی به یک کنوانسیون برای تعیین مرجع ذی صلاح رسیدگی و همچنین تعیین مجازات متناسب با خسارات حاصله به شدت احساس می شود.

کلمات کلیدی: تروریست، سایبر، فضای مجازی، محاربه، افساد فی الارض، جرایم رایانه ای.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات
۲	مقدمه
۳	تعریف مسأله ، هدف و ضرورت اجرا
۵	سوالات تحقیق
۵	پیشینه تحقیق
۶	روش تحقیق
۶	نوآوری تحقیق
۷	بخش اول: تعاریف
۷	گفتار اول: تروریسم
۹	مبحث اول: تعریف تروریسم
۱۰	۱- تعریف گسترده تروریسم
۱۱	۲- تعریف محدود تروریسم
۱۳	مبحث دوم: چالش های تعریف تروریسم
۱۴	الف) گرایش های عقیدتی و سیاسی نهفته در تروریسم
۱۶	ب) عدم گرایش قانونگذار به ارائه تعریفی از تروریسم
۱۶	ج) نامعین بودن مصادیق تروریسم
۱۷	گفتار دوم: تروریسم سایبری
۱۸	مبحث اول: تعریف تروریسم سایبری
۲۰	مبحث دوم: تعریف فضای سایبر
۲۳	مبحث سوم: تعریف جرم سایبری
۲۸	گفتار سوم: محاربه
۲۸	مبحث اول: تعریف محاربه
۳۱	مبحث دوم: محاربه از نظر فقهای امامیه
۳۳	گفتار چهارم: افساد فی الارض
۳۳	تعریف افساد

۴۳	بخش سوم: مبانی نظری
۴۳	گفتار اول: ضرورت جرم انگاری تروریسم سایبری در قوانین کیفری ایران
۴۴	گفتار دوم: معیارهای تشخیص اعمال تروریستی
۴۵	گفتار سوم: نظریه پردازی های دانشمندان
۴۵	مبحث اول: حمله سایبری به مثابه عمل متخلفانه بین المللی
۴۷	مبحث دوم: حمله سایبری به مثابه نقض حقوق توسل بر زور
۵۱	مبحث سوم: حمله سایبری به مثابه حمله مسلحانه
۵۳	مبحث چهارم: حمله سایبری به مثابه نقض اصل منع مداخله
۵۵	مبحث پنجم: حمله سایبری به مثابه نقض حقوق بشر دوستانه
۶۰	بخش چهارم: سیر تحول مواجهه قانونگذاران ایران در مواجهه با جرایم رایانه ای
۶۰	گفتار اول: جایگاه تروریسم سایبری در ایران
۶۰	گفتار دوم: سیر شناسایی جرایم رایانه ای در نظام کیفری ایران از ابتدا تا کنون
۶۴	گفتار سوم: ارتباط تروریسم سایبری با جرایم سایبری
۶۶	فصل دوم:
۶۶	تحلیل حقوقی تروریسم سایبری در نظام حقوقی ایران
۶۷	بخش اول: مطلوبیت فضای سایبر برای تروریست ها و انواع پیشگیری
۶۷	گفتار اول: مطلوبیت فضای سایبر برای تروریست ها
۶۸	گفتار دوم: انواع پیشگیری
۶۹	مبحث اول: پیشگیری واکنشی یا کیفری
۷۲	مبحث دوم: پیشگیری غیر کیفری
۷۵	گفتار سوم: اقدامات پیشگیرانه اتخاذ شده بعضی از قوانین ایران از جرم تروریسم سایبری
۷۸	بخش دوم: قانونگذاری کیفری راجع به تروریسم سایبری
۷۹	گفتار اول: حقوق جزای شکلی (آیین دادرسی کیفری)
۸۲	مشکلات تعقیب و آیین دادرسی جرایم رایانه ای و به تبع آن تروریسم سایبری
۸۴	گفتار دوم: حقوق جزای ماهوی
۸۴	مبحث اول: بررسی قواعد ماهوی تروریسم سایبری در نظام حقوقی ایران و تطبیق آن با فقه امامیه
۸۵	۱- بررسی حقوقی جرم محاربه با تروریسم و تروریسم سایبری
۸۵	۱-۱- عنصر مادی جرایم محاربه، تروریسم سنتی و تروریسم سایبری
۸۵	الف) مرتکب جرم

- ۸۷..... (ب) رفتار مرتکب
- ۸۸..... (ج) عمومی بودن جرم
- ۸۹..... (د) وسیله جرم
- ۹۴..... (ط) موضوع جرم
- ۹۵..... (ظ) نتیجه مجرمانه
- ۹۵..... (ه) شروع به جرم
- ۹۶..... ۱-۲- بررسی عنصر معنوی
- ۹۷..... (الف) سوءنیت عام
- ۹۸..... (ب) سوءنیت خاص (قصد نتیجه)
- ۹۸..... (ج) انگیزه
- ۱۰۲..... ۲- بررسی حقوقی جرم افساد با تروریسم سایبری
- ۱۰۲..... ۱-۲- عنصر قانونی
- ۱۰۵..... ۲-۲- عنصر مادی
- ۱۰۶..... ۳-۲- عنصر معنوی
- ۱۰۷..... ۳- مصادیق ذکر شده در قانون جرایم رایانه ای و قانون مجازات اسلامی
- ۱۱۰..... ۱-۳- اخلال سایبری
- ۱۱۳..... ۲-۳- بررسی فقهی جرم اخلال
- ۱۱۴..... ۳-۳- اخلال در زیر ساخت های حیاتی
- ۱۱۷..... ۴-۳- اخلال در امنیت بیرونی
- ۱۱۸..... ۵-۳- اتلاف و تخریب رایانه ای
- ۱۲۳..... ۶-۳- تحریف اطلاعات
- ۱۲۴..... ۷-۳- دست اندازی به نام دامنه
- ۱۲۵..... ۱-۸-۳- تعریف سابوتاژ رایانه ای (خرابکاری رایانه ای)
- ۱۲۸..... ۲-۸-۳- عنصر قانونی
- ۱۳۰..... ۳-۸-۳- عنصر مادی
- ۱۳۲..... ۴-۸-۳- عنصر معنوی
- ۱۳۲..... بخش سوم: کنشهای کیفری تروریسم سایبری در نظام حقوقی ایران
- ۱۳۴..... گفتار اول: قانون مبارزه با تامین مالی تروریسم و قانون جرایم رایانه ای
- ۱۳۹..... گفتار دوم: کنشگران تروریسم سایبری و مسئولیت کیفری

- گفتار سوم: لزوم اتحاد کشورها برای مقابله با جرایم سایبری ۱۴۰
- گفتار چهارم: دسته بندی کلی دول مسئول ۱۴۲
- گفتار پنجم: انواع دول مسئول شناخته شده در تروریسم سایبری ۱۴۳
- الف) دولت مانع: ۱۴۳
- ب) دولت نادیده انگار: ۱۴۳
- ج) دولت حامی ومشوق: ۱۴۳
- د) دولت هماهنگ شده: ۱۴۴
- ه) دولت سفارشی: ۱۴۴
- ط) دولت عامل و سرکش: ۱۴۵
- ظ) دولت عامل: ۱۴۶
- گفتار ششم: کنشگران تروریسم سایبری اعم از اشخاص حقیقی و حقوقی ۱۴۶
- مبحث اول: مسئولیت بین المللی (مسئولیت شخص حقوقی) ۱۴۷
- مبحث دوم: مسئولیت بین المللی شخص حقیقی ۱۴۹
- مبحث سوم: مسئولیت ناشی از فعل افراد حقیقی خصوصی ۱۵۰
- نتیجه گیری ۱۵۳
- منابع فارسی ۱۵۷
- منابع انگلیسی ۱۶۳

فصل اول: کلیات

مقدمه

بهره برداری از ابزار نوین ورود به عرصه ای جدید از جنگ میان ارتش های مدرن و پست مدرن را با یکدیگر و با گروهها، سازمان ها، و افراد بوجود آورده است که امروزه تحت عنوان جنگ اطلاعاتی مطرح شده است. جنگ اطلاعاتی به نوعی از جنگ اطلاق می شود که در آن هدف از بین بردن اطلاعات و سیستم های اطلاعاتی دشمن با حفظ اطلاعات سیستم اطلاعات خودی است. یکی از پیامد های ناخوشایند جنگ اطلاعاتی استفاده گروههای تروریستی از آن می باشد. این گروهها با بکار بردن فن آوری اطلاعات در یک محیط امن بدون اینکه حتی کوچکترین خطری آنها را تهدید کند، از راه دور اقدام به عملیات تروریستی علیه اهداف خود می نمایند. زمانی که حمله به یک سوئیچینگ الکترونیک نتایج شدید و پایداری را ایجاد می نماید دیگر به قتل یک سیاستمدار یا کشتار کور چه نیازی است؟ اگر چنانچه تروریسم مدرن تمام نیرو و توان خویش را صرف جنگ های اطلاعاتی نماید به نظر می رسد قدرت تخریبی آن بیش از گذشته باشد. حتی زمانی که تروریست ها از سلاح های میکروبی و شیمیایی استفاده نمایند. برای مثال تروریست ها به جای ربودن یک هواپیما می توانند در سیستم کامپیوتری برج مراقبت فرودگاه نفوذ کرده و با تخریب آن موجبات به خطر انداختن دهها پرواز داخلی و خارجی را فراهم آورند. سایبر تروریسم یا تروریسم کامپیوتری عبارتست از «همگرایی فضای کامپیوتری با تروریسم». این واژه به حملات و تهدید های غیر قانونی اشاره دارد. حمله علیه کامپیوترها، یادداشت ها و اطلاعات ذخیره شده در آن که برای تهدید یا اجبار حکومت کشورها یا شهروندان در جهت پیشبرد اهداف سیاسی و اجتماعی انجام می یابد. به علاوه برای اینکه یک حمله عنوان تروریسم رایانه ای به خود بگیرد باید به یک خشونت علیه اشخاص یا اموال منجر شود و یا حداقل موجب ایجاد ترس و وحشت گردد. مثلاً حملاتی که به مرگ یا صدمه جسمانی انفجار یا اختلال در اقتصاد منجر شود.

تروریسم سایبری نوعی تروریسم است که در آن جنگ افزارهای اطلاعات شبکه ای به عنوان

جنگ افزارهای تروریستی و توانایی های سیستم های اطلاع رسانی به عنوان قابلیت های فزاینده میدان این عملیات تروریستی تلقی می گردند. دو عامل «جنگ افزار» و «محیط جنگ اطلاعاتی» عناصر تشکیل دهنده این تعریف هستند. جنگ افزارهای تروریسم اطلاعاتی (سایبری) به نرم افزارهایی اطلاق می گردد که توانایی تعامل با سیستم های مختلف اطلاعاتی در شبکه های اطلاع رسانی را داشته باشند تا بتوانند با همسازگاریهای سیستمی به آسانی درون سیستم های متفاوت اطلاعاتی، دستگاههای مختلف آشکار و پنهان وارد شوند و دستکاریهای اطلاعاتی خود را انجام دهند. عامل دوم توانایی های سیستم های اطلاعاتی است که به هر اندازه وسیع و گسترده تر باشند و بتوانند نیازهای مختلف یک سیستم را برآورده سازند می توانند زمینه های مثبت تری را برای فعالیت های نرم افزاری خاص ایجاد کنند.

تروریسم سایبری برای دستیابی به اهداف خود از شیوه های گوناگون استفاده می نماید، اما دو شیوه نفوذ و تخریب بیشتر مطلوب نظر تروریست ها می باشد. نفوذ در شبکه های اطلاعاتی برای دست یابی به اطلاعات طبقه بندی شده همواره مد نظر تروریست ها بوده و پس از آنکه از طریق فضای کامپیوتری به اطلاعات مورد نظر دست یافتند، آنها را ارزیابی کرده و پس از تجزیه و تحلیل به سر نخ های اصلی یک موضوع دست می یابند.

تعریف مسأله ، هدف و ضرورت اجرا

قرن حاضر با تهدیدات و آسیب های تروریسم برای جوامع انسانی آغاز شد. وقوع حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر و ظهور گروهک های تروریستی از قبیل طالبان القاعده و داعش ، ضرورت پیشگیری و مقابله با این قبیل فعالیت ها را برای همگان آشکار ساخت. به موازات این اتفاقات پیشرفت تکنولوژی و سرعت چشمگیر رشد فناوری های رایانه ای این قابلیت را برای بزهداران ایجاد کرده است تا با هزینه ناچیز و ضریب گمنامی بالا آسیب های مالی ، اخلاقی و حتی جانی را برای محیط پیرامونی خود و یا جوامع دور پدید آورد. این قابلیت از دید گروههای

تروریستی و دولت‌هایی که از تروریسم حمایت می‌کنند پنهان نمانده است. در سالهای اخیر اخبار متعددی در رسانه‌ها منتشر شده است که حاکی از تلاش برای نفوذ در شبکه‌ها و اختلال در سامانه‌ها و نرم‌افزارهای حساس بوده است.

در عصر ما، تروریسم از تهدیدی ملی به تهدیدی بین‌المللی و جهانی مبدل گشته و هراس آن وجود دارد که با گسترش آن صلح و امنیت بین‌المللی به مخاطره افتد. در عصر جهانی شدن و فناوری پیشرفته، دیگر در مرزهای ملی و منطقه‌ای محصور نمی‌ماند. تروریست‌ها همگام با روند جهانی شدن پیشرفت کرده‌اند اما هرگز در قید و بندهای بین‌المللی ناشی از آن گرفتار نشده‌اند. از این رو هیچ منطقه، دولت یا ملتی از اقدامات آن مصون نمی‌ماند. گروه‌های تروریستی با انگیزه‌های گوناگون دست به عملیات تروریستی می‌زنند و نگرانی از احتمال وقوع اینگونه عملیات زمانی بیشتر می‌شود که تروریست‌ها از تسلیحات هسته‌ای، شیمیایی و بیولوژیکی استفاده کنند.

تروریست‌های سایبری بطور معمول نقاط حساس و حیاتی جوامع را هدف قرار می‌دهند تا اساسی‌ترین ضربات را به دشمنان خود وارد کنند و تبعات این اعمال خسارات سنگین و بعضاً جبران‌ناپذیر مالی و جانی است.

هدف تروریسم سایبری ایجاد اختلال گسترده در بخش‌های کلیدی اقتصاد، از جمله امکانات دولتی، خصوصی، بانکداری و امور مالی، حمل و نقل، تولید، پزشکی، هسته‌ای و بطور کلی آن دسته از تاسیسات کلان کشور که برای انجام عملیات روزانه که وابسته به رایانه هستند و همچنین به دست گرفتن کنترل آنها و ایجاد تهدیدات برای جوامع می‌باشد.

اخیراً در برنامه تلویزیونی عصر گفتگویی با شخصی صورت گرفت و این خبر منتشر شد که

علیه ایران حمله تروریستی سایبری از طریق ساخت ویروس استاکسنت^۱ صورت گرفته بود که سازنده این ویروس دولت هایی از قبیل آمریکا و اسرائیل بودند و این عمل قابل پیگیری در محاکم حقوقی بین المللی خواهد بود کما اینکه در اسناد بین المللی هیچ قانونی در رابطه با این قبیل جرایم ارتكابی وجود ندارد.

سوالات تحقیق

در این تحقیق به دنبال آن هستیم که موضوع تروریسم سایبری را در نظام حقوقی ایران که برگرفته از فقه امامیه است مورد بررسی قرار دهیم از این رو باید ببینیم تروریسم سایبری با کدامیک از عناوین مجرمانه در قوانین ایران مطابقت دارد. آیا این عنوان که در قوانین ایران به طور صریح جرم انگاری نشده است را میتوان تحت عناوین محاربه یا افساد فی الارض قرار داد و برای اشخاصی که مرتکب چنین جرایمی می شوند متناسب با قانون ایران مجازات تعیین کرد؟ اگر با بررسی این جرم متوجه شدیم که تروریسم سایبری تحت هیچ یک از عناوین مجرمانه در قوانین ایران قرار نمیگیرد چه راه حلی برای آن باید در نظر گرفت؟ آیا تروریسم سایبری در معاهده ها و کنوانسیون هایی که ایران تاکنون به آنها پیوسته است مورد جرم انگاری قرار گرفته است؟ آیا در این باره خلاء قانونی وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

مهمترین پایان نامه ای که در رابطه با موضوع تروریسم سایبری نگاشته شده است با عنوان (بررسی تحلیلی تروریسم سایبری در نظام کیفری) توسط آقای محمد صادق چاووشی می باشد که در زمستان سال ۸۸ بر روی این موضوع کار کرده است که هدفشان از این تحقیق بررسی تحلیلی موضوع از ابعاد مختلف از جمله راهکارهای لازم درخصوص جلوگیری از وقوع چنین پدیده مجرمانه ای، آشنا نمودن نظام کیفری به وقوع یک پدیده مجرمانه در حال گسترش،

¹ estaxnet

مشخص نمودن ضعف زیرساخت های حیاتی جوامع به عنوان هدف تروریست های سایبری و ارائه راهکارهای لازم جهت اصلاح وضعیت تقنینی و اجتماعی در مقابل تروریسم سایبر می باشد که با هدف پایان نامه اینجانب متفاوت می باشد. زیرا در موضوع پیشنهاد شده در صدد این هستیم که عدم وجود جرم انگاری تروریسم سایبری موجب این شده است که این جرم را تحت چه عنوانی باید مجازات کرد و با کدامیک از عناوین مجرمانه ایران قابل تطبیق است و مجازات آن چیست؟ دیگر موضوعات کارشده در این زمینه از قرار زیر است: صلاحیت کیفری در جرائم سایبری بین المللی نگارنده: اردشیر معصومی، جنگ سایبری در حقوق بین الملل نگارنده: کامران جعفری، مسئولیت بین المللی سایبری ها ناشی از جنگ نگارنده: مهدی شعبی، سیاست جنایی قضائی ایران در قبال جرایم رایانه ای نگارنده: علی باقری حسین آبادی و سایرین می باشد.

روش تحقیق

روش تحقیق بصورت مطالعه کتابخانه ای و استفاده از پایان نامه ها و مقالات و منابع اینترنتی است. ابزار گرد آوری فیش برداری است که روش معمول در پایان نامه های علوم انسانی می باشد بدین صورت که کتابها و پایان نامه ها و مقالات نوشته شده و مرتبط با موضوع پایان نامه به دقت مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گرفته تا حداکثر مطالب موجود در این زمینه مورد مطالعه و کاوش قرار گیرد و از نظرات صاحب نظران در خصوص موضوع مورد بحث استفاده گردد و پس از آن فیش ها مرتب می گردد.

نوآوری تحقیق

در این پایان نامه به دنبال آن هستیم که جایگاه حقوقی این جرم را در نظام حقوقی ایران با توجه به قوانین فعلی مورد کنکاش قرار دهیم، زیرا این چالش قابل طرح است که جرم تروریسم سایبری با کدامیک از عناوین مجرمانه جرایم حدی (محاربه و یا افساد فی الارض) قابل

انطباق است و یا به عبارت دیگر رابطه تروریسم سایبری با جرایم محاربه و افساد فی الارض مورد تحلیل قرار گیرد و با توجه به اینکه قوانین ایران بطور صریح به این موضوع نپرداخته است این تحقیق در صدد آن است که ظرفیت های موجود را بررسی کرده و در صدد پیشنهاد یک نظام حقوقی مطلوب و بازدارنده برای این جرم برآید و درنهایت ثمره اصل به سمت لزوم و یا چگونگی اصلاحات مورد نیاز نظام حقوقی ایران در قبال این جرم می باشد.

بخش اول: تعاریف

گفتار اول: تروریسم

واژه تروریسم که از زبان فرانسوی به زبان فارسی راه یافته است از ریشه ترور به معنی احساس ترس است. در لغت نامه دهخدا آمده است: « ترور ماخوذ از فرانسه و به معنی قتل سیاسی به وسیله اسلحه، در فارسی متداول شده است. تا زمان معاصر اهراق را به جای ترور به کار می بردند و این کلمه در فرانسه به معنی وحشت و خوف آمده و ...» و به دنبال آن آورده شده است: « تروریسم اصل حکومت وحشت و فشار است. در زبان فارسی این کلمه به اصلی اطلاق می شود که در آن از قتل های سیاسی و ترور دفاع گردد.»^۱

از نظر لغوی واژه تروریسم از کلمه ترور اخذ شده است. ترور نیز از ریشه لاتین «ترس» به معنای ترس و وحشت شدید است. در زبان فرانسه ترور را ابتدا ترس یا نگرانی شدید که اغلب از تهدید مبهم و نا مانوس و غیر قابل پیش بینی ناشی می شود، تعریف کرده اند.^۲

ترور در فرهنگ فارسی به معنای وحشت و وحشت افکندن است و در سیاست به عمل حکومت و یا گروههایی اطلاق می شود که برای حفظ قدرت و یا مبارزه با دولت به اعمال خاص مبارزه با دولت می کنند. در فرهنگ فارسی عمید آمده است، ترور، ترس زیاد، بیم، هراس، خوف و

^۱ دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، زیر نظر دکتر معین چاپخانه ارشاد، مرداد ۱۳۶۱

^۲ اردبیلی، محمد علی، حقوق بین الملل کیفری، گزیده مقالات ۱، تهران، نشر میزان ۱۳۸۳ ص ۲۶

وحشت و در اصطلاح سیاست کشتن و از بین بردن مخالفان و ایجاد رعب و وحشت میان مردم و تروریست عامل، ترور، طرفدار ترور، آدمکش، آنکه برای رسیدن به هدف خود کسی را بطور غافلگیرانه بکشد و یا ایجاد هراس و وحشت نماید. تروریسم روش کسانی است که آدمکشی و تهدید مردم و ایجاد خوف و وحشت را به هر طریقی که باشد برای رسیدن به هدف های سیاسی خود از قبیل تغییر حکومت و یا در دست گرفتن زمام امور لازم و مباح می دانند.^۱

در سال ۱۹۲۲ واژه ترور به معنی کاربرد سیستماتیک اقدامات استثنایی و خشونت آمیز برای هدف سیاسی به کار گرفته شده و منظور از آن بدست آوردن قدرت سیاسی یا حفظ آن یا اجرای قدرت سیاسی است. از نظر متخصصان تروریسم به مجموعه اعمال خشونت آمیز خواه نسبت به افراد خواه نسبت به گروهها و خواه به صورت عملیات خرابکارانه به منظور ایجاد جو فشار در جامعه بکار گرفته شده است. تروریسم روس در سال ۱۹۰۵ میلادی مترادف با نیهلیسم بکار گرفته شده است.^۲

اصطلاح خشونت آمیز حکایت از نوعی تهاجم در رفتار می کند که در ارتکاب بعضی از جرایم مانند قتل، تخریب و نظایر آن شاخص است. قدر مسلم نمی توان افعال خشونت آمیز تروریستی را فقط به نحوی که قتل یا صدمات نفسانی مهم نتیجه آن باشد توصیف نمود. تخریب اموال و یا آتش سوزی صورت های دیگری از مجموعه افعال تروریستی به شمار می روند که در ایجاد رعب و هراس موثرند. اما به نظر می رسد همچنانکه کنوانسیون اروپایی برای سرکوب تروریسم شرط کرده است، تعدی علیه اموال هنگامی عملیات تروریستی محسوب می شود که خطری برای جان انسان ها بوجود بیاورد. فعل تروریستی را، نمی تنچوان اقدامی جدا از بعضی تمهیدات و زمینه سازی های اولیه تصور کرد. تروریسم ممکن است اقدامی جمعی و حتی سازمان یافته باشد. قانون جزای فرانسه از تمهیدات یا عزم پیشین یا طرح معین که در یک

۱. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، موسسه انتشارات امیر کبیر ص ۴۳۱

۲. آزاده محمد باقر، بررسی تروریسم و مقایسه آن با محاربه در حقوق کیفری ایران ۱۳۸۶ ص ۱۰

رشته عملیات هماهنگ در جهت تامین قصد خاص متجلی است، سخن می گوید. این قصد یعنی ایجاد رعب و وحشت اصلتی به این پدیده می بخشد. در واقع تروریسم یک شیوه مبارزه است که مزیت قربانیان هیچ گاه مدنظر نیست، قربانیان تروریسم همواره به عنوان نهاد یا حسب اتفاق انتخاب می شوند. تعدی علیه آنان به قصد نابودی آنان نیست بلکه غرض ایجاد رعب و وحشت در گروهی است که این افراد به آن تعلق دارند.^۱

ممکن است عنوان کلی تروریسم شامل آدمکشی و عملیات تخریبی و هدف و مقصود خاص از قبیل ضدیت و مخالفت با مرام و مسلک یا دین یا مذهب یا تابعیت یا فرد یا گروهف اجتماعات معین ویا تمام جامعه تلقی شود. برخی عملیات مزبور را سابوتاژ نیز می نامند. ولی اگر همین هدف و مقصود در میان نباشد عملیات تخریبی به صورت خاص از جرایم بر ضد امنیت داخلی مملکت تلقی می شود.^۲

تروریسم علاوه بر اینکه به شکل بین المللی و از طرف دسته ای که بین المللی تلقی می شوند ممکن است ارتکاب یابد، احتمال دارد توسط اعضای داخل مملکت انجام شود. در تروریسم وسایلی بکار می رود که هول و وحشت ایجاد می کند مانند انفجار و انهدام راهها، سد ها، مسموم ساختن آب آشامیدنی و اشاعه امراض مسری. در تروریسم همیشه برای عموم ایجاد خطر می شود.

مبحث اول: تعریف تروریسم

تاکنون تروریسم در ضمن هیچ قانونی بطور مشخص و شفاف تعریف نشده است. در این راستا حتی برخی نویسندگان معتقدند تعریف تروریسم نه تنها مبهم بلکه وجود ندارد. برخی دیگر مدعی اند اگر برای تروریسم تعریفی وجود داشته باشد بسیار قابل مناقشه و بحث انگیز است

۱. همان منبع پیشین ص ۱۲

۲. ایرج گلدوزیان، حقوق جزای اختصاصی، موسسه انتشارات جهاد دانشگاهی ماجد، چاپ ششم ۱۳۷۸ ص ۴۲۳

که در این خصوص در تعریف تروریسم دو دیدگاه را می توان از یکدیگر تفکیک کرد (۱) تعریف گسترده تروریسم (۲) تعریف محدود تروریسم.

۱- تعریف گسترده تروریسم

از این دیدگاه هرگونه تلاش برای فهم تروریسم بدون در نظر گرفتن «انگیزه های اقدام کننده» و «پذیرش خود فعالیت از سوی بشریت» بی نتیجه خواهد بود. البته این دو همواره لازم و ملزوم نیستند. یعنی ممکن است انگیزه های شخصی فرد اقدام کننده، به عملی که تروریستی تلقی می شود، در نگاه اول انسانی به نظر آید اما از نظر سایر جهانیان و بشریت اقدام وی سزاوار سرزنش و محکومیت تشخیص داده شود. به همین ترتیب احتمال دارد فرد اقدام کننده با هدف و محرکی غیر انسانی دست به اقدام زند. اما افکار عمومی جهانیان آگاهانه یا ناآگاهانه عمل وی را تایید نموده و به تحسین و تمجید آن بپردازند. در تعریف گسترده تروریسم، با در نظر گرفتن شاخص هایی از قبیل نیت و انگیزه های غیر انسانی اقدام کننده، عدم پذیرش هدف و نوع فعالیت وی از سوی بشریت و ایجاد رعب و وحشت و برهم زدن امنیت به شیوه های گوناگون، تروریسم به عنوان عملی در جهت تحقق بخشیدن به هدفی فاسد و غیر انسانی که با شیوه های گوناگون، امنیت را مورد تهدید قرار داده و حقوق پذیرفته شده مذهبی و بشری را به دست فراموشی می سپارد نگریسته می شود. مطابق این تعریف اقدامات تروریستی عبارتند از: (۱) اقدام به دزدی هوایی، دریایی و زمینی (۲) تمام فعالیت های استعمار گرانه از جمله جنگ ها و حمله های نظامی (۳) فعالیت دیکتاتورها علیه ملت ها و نیز حمایت از دیکتاتور ها برای حاکم ساختن آنها در سرنوشت ملت ها که می توان به رژیم بعثی صدام به عنوان نمونه بارز این نوع اشاره کرد. (۴) هرگونه آلوده سازی محیط زیست جغرافیایی، فرهنگی، تبلیغاتی (۵) هرگونه فعالیت هایی که موجبات ازهم پاشیدگی اقتصاد بین المللی و یا ملی را فراهم آورد و به حال فقرا و محرومان زیان بخش باشد و اختلافات اجتماعی و اقتصادی را عمیق تر کرده و دست و پای ملت ها را با وام های کمرشکن ببندد.

۶) هرگونه تحرک توطئه‌گرایانه در جهت پایمال ساختن خواست ملت‌ها در راه آزادی و استقلال و تحمیل پیمان‌های ذلت‌بار بر آنها. طرفداران این دیدگاه استدلال می‌نمایند با توجه به اصل پذیرفته شده دفاع از خود، هرگونه اقدامی در جهت اقدامات تروریستی ذکر شده مشروع بوده و نه تنها مستحق مجازات و تنبیه نیست بلکه باید مورد حمایت قرار گیرد. حامیان این دیدگاه اکثراً میان کشورهای جهان سوم و بویژه کشورهای انقلابی قرار دارند، یعنی همان مناطقی که خود از قربانیان اقدامات تروریستی هستند. آنان ضمن انتقاد از ذهنیت رایج در مورد تروریسم معتقدند سازمان ملل برای توفیق در نیل به تبیین دقیق از این دیده باید علل و ریشه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آن چیزی را که اغلب تروریسم خوانده می‌شود مورد توجه و مذاقه قرار دهد.^۱

۲- تعریف محدود تروریسم

این دیدگاه ضمن اشاره به گستردگی دامنه تعریف گروه مقابل معتقدند، وسعت قلمرو و مصادیق این تعریف از سویی آن را تا مرحله فراگیری غیر لازم پیش برده و از سویی دیگر غیر قابل مرز بندی بودن مفاهیم بکار رفته در آن بعلاوه اختلاف برداشت‌ها و تعاریف و احتمال سوء تعبیر، مجموعاً وضعیتی را بوجود آورده است که هرگونه تلاش برای نیل به تفاهم حول محور این تعریف پیشاپیش محکوم به شکست و ناکامی است. بنابراین آنان ریشه‌یابی اقدامات تروریستی و سعی در خشکاندن این ریشه‌ها را بدان گونه که طرفداران تعریف گسترده از تروریسم مدنظر دارند امری می‌دانند که با توجه به واقعیات موجود و قواعد حاکم بر روابط بین الملل به خیال پردازی بیشتر شبیه است تا ارائه راهکار عملی و قابل اجرا. حامیان این تعریف عمدتاً در میان کشورهای پیشرفته غربی و برخی رژیم‌های وابسته به آنان در جهان سوم جای دارند، یعنی کسانی که از ادامه وضع موجود سود برده و تغییر اوضاع به نفع آنان نیست. به اعتقاد این گروه غلتیدن در مباحث بی نتیجه و بی پایان و تعیین ملاک‌های تشخیص اقدامات

^۱ آزاده محمد باقر، بررسی تروریسم و مقایسه آن با محاربه در حقوق کیفری ایران ۱۳۸۶ ص ۱۵